

crkva u svijetu

PRILOZI

NAŠA CRKVA PREMA NOVOM ŠEMATIZMU

(*Opći šematizam Katoličke Crkve u Jugoslaviji — Cerkev v Jugoslaviji 1974.*, izdavač Biskupska konferencija Jugoslavije, Zagreb, 1975.)

Ratko Perić

Pregled ili šematizam Katoličke Crkve po svojoj izvornoj i sadržajnoj namjeni ne opisuje njezino unutarnje bogatstvo i kvalitet nego vanjski mjerljivi opseg, osoblje i kvantitet. Crkva kao *mysterion* ili univerzalni prasakrament spasenja, izatkan iz božanske potke i naših ljudskih vlakana na stanju povijesti, i ne može biti predmetom naših statističkih rubrika i shematskih prikaza. Ona će uvijek biti nešto više od onoga što se podastire našem prosudbenom oku i radoznoj računaljci. Kao strukturalno-mistična zbiljnost u povijesno-nadvremenskoj jedinstvenosti, Crkva nadilazi naše pregledničke obuhvate, kakvi god oni bili i s kojega stajališta polazili, i prelijeva se preko okvira naših i najpreciznijih snimaka. Stoga sva znatiželja da se domognemo cjelovitosti toga čudesnog organizma u najbolju ruku završava nanizanim višecifrenim pasovima, abecednim indeksima i majstorski izrađenim tablicama i kartama.

Pa ipak, kad govorimo o *Šematizmu*, zar je to malo? Ne izazivaju li u nama divljenje oni koji se prihvate tako opsežna zadatka koji godinama traje, u kojem se ne zna ili se više traži intelektualne svežine i statističkog iskustva ili strpljiva dopisivanja, slaganja i korigiranja prispjelih podataka, te započeto djelo uspješno privedu kraju? Iako nam je, dakle, nemoguće zaći u dubine tajanstvenosti Crkve prema sustavno razgođenim izvanjskim statistikama, ipak uviđamo ne samo korisnost nego i potrebitost izradbe takvih pregleda. Priručnik Katoličke Crkve u svojoj domovini ne želimo imati rado na stolu samo zato što nam je svakodnevno koristan u našem međuljudskom i međucrkvenom prometu nego i zato da preko njegovih podataka i činjenica odčitavamo, po mogućno-

sti, talasanje duha, vjere i života pojedinih dijelova naše Crkve. Nesumnjivo je da prirast duhovnih osoba može naznačivati i porast duhovnog standarda u jednoj zajednici, kao što i otpadi od duhovnih zvanja odaju krizu i u dotičnim osobama i u određenim biskupijama ili provincijama. U ovom bismo osvrtnu na novi *Opći šematizam* pokušali iznijeti samo neke usporedne podatke i nad njima reflektirati o sudbini naše Crkve kao Božjega naroda: vjernika, prezbitera i biskupa, o situaciji naših župa, redovničkih zajednica i biskupija kroz razdoblje proteklih tridesetak godina.

Naša je Crkva dobila svoj prvi *Opći šematizam* godine 1939. koji je priredio ugledni svećenik sarajevske nadbiskupije dr. Krunoslav Draganović. Biskupska je Konferencija i ovaj drugi *Opći šematizam* povjerila istom povjesničaru i sadašnjem profesoru crkvene povijesti na sarajevskoj interdijecezanskoj bogosloviji. Pet su godina glavni urednik i Urednički odbor ustrajno radili na ovoj knjizi od oko 1200 stranica, ispletenih s 27 zemljovidnih karata i skica, od kojih 17 na posebnim listovima. Brižljivo izrađene karte naših pojedinih biskupija i metropolija zahtijevale su znatno znanstveno proučavanje povijesnih dokumenata. Oko 100 slika u tekstu i 26 izvan teksta predstavljaju naše najznačajnije religiozne i povijesno-kulturne spomenike. Uredništvo u predgovoru tumači da se toliko vremena uložilo u priređivanje *Šematizma* zbog mnoštva poteškoća na koje je nailazilo: na stranu uobičajene neprilike izvježbavanje živaca s tiskarom i tiskarima, vrlo se mnogo vremena utrošilo u traženje podataka, čekanje, odugovlačenje, pa i neodgovaranje sa strane nekih crkvenih ustanova. Trebalo je dobiti statistike iz 25 zemalja svijeta u kojima žive naši ljudi, odnosno s 4 tisuće crkvenih mjesta. »Neka od njih, pa i u domovini, uza sva potraživanja, molbe i požurivanja, nisu nam uopće poslala podataka pa ih je bilo potrebno mukom sastaviti iz različitih vrela« (s. VIII). Ako se ima u vidu činjenica da su se materijali prikupljali iz svih krajeva u kojima su nastanjeni naši sunarodnjaci, onda je razumljivo da se *Šematizam* ne poklapa sa svojim naslovom, t. j. s podacima Crkve samo unutar granica ove države nego obuhvaća i sva mjesta u kojima djeluju naši misionari i pastoralci diljem svijeta. Uz hrvatski *Predgovor* napisano je nekoliko potrebnih riječi na četiri strana jezika: latinskom, engleskom, francuskom i njemačkom. I sve skraćenice i nužna tumačenja, osim na hrvatskom i slovenskom, također su navedena u spomenutim jezicima.

Najprije se izlaže (s. 16—32) pregled vrhovne uprave Katoličke Crkve uopće: redosljed rimskih biskupa, odnosno papa, od sv. Petra do Pavla VI., svega 262 prvosvećenika; zatim kardinalski zbor sa 128 kardinala, Rimska kurija s 10 kongregacija, 3 papinska sudišta, 3 tajništva, 22 vijeća, komisije i odbora, 19 ureda Sv. Stolice te više od 80 nuncijatura i pronuncijatura s diplomatskim i apostolskih delegatura bez diplomatskog značaja u zemljama svijeta s najrazličitijim društvenim uređenjima i vjerskim raspoloženjima. Taj *caput physicum* Katoličke Crkve jest glavni ustrojstveni organ njezina djelovanja u pogledu poevanđeljenja čovječanstva. Dok svjetovne dinastije vladaju i padaju, kraljevske kuće i krune nastaju i nestaju, Crkva, sagrađena na Petru-Stijeni, sve više osvaja maha kroz prostor i vrijeme kanalima svjedočenja, misionarenja, dijaloga, diplomacije i samousađivanja u nove krajeve i narode.

Shematski pogled na Katoličku Crkvu u našoj zemlji (s. 33—44) obuhvaća njezinu vrhovnu upravu: Biskupsku konferenciju s 13 vijeća sa svim članovima te 9 ostalih zaduženja, zatim našu katoličku hijerarhiju: 34 biskupa i ap. administratora u 24 biskupije i ap. administrature. Vanjsko vodstvo naše Crkve nikad nije bilo složenije i opsežnije nego što je danas, i to u vremenu koje je posredstvom javnih razglasa i valova nabijeno elektricitetom materijalističko-ateističke siline, usmjerene na deteizaciju i dekristijanizaciju čovjeka. Deplasirano bi bilo isticati vanjsku aparaturu i kompoziciju Crkve, ako vjernici ne bi istodobno sve više stjecali uvjerenje — na osnovi svjedočanstava — da se vrhunski sudionici uspješno i odgovorno snalaze na polju obavljanja svojih dužnosti koje drže u Crkvi.

Najviše prostora (s. 45—693) zaprema statistički inventar naših biskupija, biskupa, župa, župnika, kapelana, crkvenih učilišta, njihova nastavničkog osoblja itd., s najpotrebnijim podacima i adresama. Započinje se Zagrebačkom nadbiskupijom, a završava s najmlađom — apostolskom administraturom Banata (Zrenjanina). Raspon svećenstva, župa i crkava seže od broja 15 do više stotina ili čak tisuću u pojedinim dijecezama. Na primjer: Beogradska nadbiskupija broji 15 župa i 16 svećenika, a Zagrebačka nadbiskupija ima 424 župe i 525 dijecezanskih svećenika. Ili: Ljubljanska nadbiskupija ima 1099 crkava, a Beogradska samo 15. Vrlo je značajno da u *Šematizmu* svaka dijeceza ima svoj povijesni osvrt u opsegu od 2 do 10 stranica. 120 stranica povijesti naših biskupija, i onih utrnulih od kojih je nekima početak u staro-kršćanskom dobu i ovih funkcionalnih — svega 70 — s pripadnim kronotaksama biskupa, mogu pružiti vrijedno gradivo za knjigu povijesti ne samo biskupija nego i naših naroda u ovom južnoslavenskom podneblju. Ako se tome dodaju kratki uvidi u povijest naših muških i ženskih redova i družbi, te naših odseljenika i narodnih manjina u susjednim zemljama, imamo zgodan repetitorij povijesti naše Crkve. Taj dio zajedno sa zemljovidnim kartama ima trajnu vrijednost i sigurno bi bilo zanimanika koji bi te stranice željeli imati u obliku posebne knjige. Na 11 bogoslovnih fakulteta i visokih škola s filozofskim i teološkim odsjecima, više od 160 profesora poučava 1238 neposrednih pripravnika za svećeništvo. Oko 150 profesora zaposleno je u 14 srednjih vjerskih škola koje su bez javnog prava. Ako se ima u vidu da svaki katolički svećenik ima završen fakultet i da je gotovo svaki dvanaesti svećenik s akademskim stupnjem licenta ili doktora iz područja crkvenih ili društvenih znanosti, lako se može zaključiti da Katolička Crkva u ovoj zemlji ne znači samo jedinstvenu snagu u vjerskom smislu nego i nenadomjestivu ulogu u stvaranju i razvijanju kulture naših naroda.

Prema statistikama naše je redovništvo osobito plodno. Muško se razgranalo (s. 706—817) u 14 redova i 5 kongregacija: 1768 svećenika i 1049 braće, bogoslova, sjemeništaraca i novaka u 182 samostana. Žensko se redovništvo (s. 818—934) rascvalo u 7 redova, 28 družbi i 10 ostalih zajednica i svjetovnih instituta sa sestrama u domovini i inozemstvu. U 415 samostana nalaze se 8622 sestre (od toga u inozemstvu 1499) i 283 novakinje. Iza toga (s. 935—939) slijede podaci o dvama naših nacionalnim papinskim zavodima: hrvatskom i slovenskom u Rimu. U Hrvatskom

papinskom zavodu sv. Jeronima studiralo je do sada preko 150 naših svećenika koji su se uglavnom nalazili ili se nalaze u raznolikim odgovornim službama domaće Crkve.

Značajna novost ovog *Šematizma* jest u tome što su ovdje, za razliku od onoga iz 1939. godine, upisani podaci i o našoj inozemnoj duhovnoj pastvi u Europi i izvan Europe (s. 940—998), te o našim misionarima i misionarkama i nacionalnim manjinama u Italiji, Austriji, Slovačkoj, Mađarskoj i Rumunjskoj (s. 999—1045). U duhovnoj pastvi u zapadnoj Europi radi 121 svećenik s isto toliko suradnika — socijalnih radnika, kateheta i katehistica u 97 samostalnih hrv. katoličkih misija. U Australiji i Novom Zelandu ima 20 hrv. svećenika sa skupinom čč. sestara u 13. hrv. katoličkih misija. U Južnoj Americi imamo 44 svećenika, ali od njih se mali broj bavi isključivo hrvatskom pastvom. I u Južno-afričkoj Republici boravi jedan naš dušobrižnik koji okuplja oko 5 tisuća naših iseljenika. Na sjeverno-američkom kontinentu živi oko milijun i pol Hrvata i njihovih potomaka, a djeluje svega 100 naših svećenika u pedesetak organiziranih župa. Na svim kontinentima radi oko 250 hrvatskih svećenika, što u svojstvu misionara, što u hrvatskoj pastvi. Kad se uzmu u obzir ova svjetska prostranstva na koja su dopirali naši sunarodnjaci idući po mapi Providnosti, a kako ih vrlo mali broj naših svećenika prati, obuzima nas nelagodan osjećaj u pogledu neadekvatna rasporeda svećeničkog personala. Dodamo li da ima i domaćih biskupija koje oskudijevaju pastoralnim radnicima, a istodobno neke biskupije ili redovničke provincije kao da ne znaju što bi od svojih žetvenih poslanika, onda se osjećaj pretvara u ozbiljno pitanje na adresu onih koji ravnaju svojim svećenstvom.

U susjednoj Austriji, odnosno u Gradišću (Burgenlandu) god. 1920. bijaše 44.753 Hrvata, a god. 1971. gotovo polovica manje: 24.526. Austrijska uprava nemilice je forsirala asimilaciju našeg i slovenskog življa s domaćim, u čemu je, kako se vidi, prilično i uspjela. Ipak, austrijska Crkva pokazala je bratsko razumijevanje u školama prema nacionalnim manjinama. U Slovačkoj se mogu računati 4 župe hrvatskima, s nekoliko tisuća hrv. vjernika. U Mađarskoj oko 90 tisuća Hrvata, u Rumunjskoj oko 10 tisuća, u Italiji 3 župe hrvatskog porijekla. To su još ostaci onih bujica iseljenika koje su kroz stoljeća tekle iz Bosne, Dalmacije i drugih hrvatskih krajeva, napuštajući »pri zvizdah i svićah« domovinsko tlo da nađu sklonište u zemljama u koje ne dopiraše turska čizma i kopito. Nema sumnje da se upravo Crkvi i pradjedovskoj vjeri mora najviše zahvaliti što je u tim ljudima ostalo hrvatske krvi, jezika i duha.

Na 6 stranica (1046—1051) donesen je prospekt katoličkog tiska u nas, prema biskupijama: 66 novina, časopisa, glasnika i službenih vjesnika biskupijskog ili nacionalnog karaktera, ne ubrajajući brojne župne listove i glasila koja imaju svoju ulogu u župama i u povezivanju odseljenih župljana s rodnim zavičajem. Nakon općih statistika prispjelih do 1974. god. donesene su *Dopune i Izmjene* (s. 1052—1064) za 1974. god. u biskupijama i redovničkim zajednicama. Na kraju izrađene su evolutivne statistike prema desetljećima, od zadnjega *Šematizma* (1939.) do 1974. godine. Statistike su obrađene prema crkvenim pokrajinama i biskupijama, a obuhvaćene su crkve, župe, svećenstvo, podmladak te muški i

ženski redovi i družbe. Na zadnjim stranicama (1103—1166) popisano je pet imenika: dijecezâ (svih u svijetu koje se spominju u *Šematizmu*), krontakse biskupa po dijecezama (nekadašnjim i današnjima), popis mjesta (župe, kapelanije, filijale, misije, samostani), imenik historijskih osoba i imenik aktualnih osoba — 12 tisuća označenih!

Na području cijele države, prema crkvenim statistikama iz 1974., bilo je 6 milijuna 839 tisuća i 588 katolika. Povrh toga 414.169 privremeno odsutnih. Vjernici se nalaze organizirani u 2702 župe — od rimokatoličke Gorice do grkokatoličke Strumice — formirane negdje od isključivo homogenog, a negdje od dijasporičnog življa. U zemlji se propovijeda na 12 jezika. U početku pregleda svake biskupije naznačeno je koliko ima inovjeraca i bezvjeraca. Bilo bi bolje da su se mogle dobiti točne statistike drugih religija ili vjeroispovijesti (pravoslavaca, protestanata, muslimana) i nevjernika, ali je očito da to nije bilo moguće. Stoga se katkada pod istu rubriku stavljaju svi nekatolici.

U ratnim i poratnim godinama, t. j. u razdoblju 5. desetljeća (1940.—1949), umrla su 1054 dijecezanska svećenika. Od toga je poginuo 301 svećenik. Najviše ih je umrlo u zagrebačkoj nadbiskupiji: 200, od kojih 54 poginula, zatim u ljubljanskoj nadbiskupiji: 175, od toga 55 izginulo. Bilo je biskupija, kao na pr. Beograd, Skoplje u kojima nije bilo ratnih žrtava. Prema O. Š. iz 1939. god. bio je 3291 biskupijski svećenik, a 10 godina poslije oko 400 svećenika manje: 2904. Godine 1974. broj se popeo na 3001. U redovničkim zajednicama na našem području umrlo je od 1940. do 1949. godine 377 redovnika, od toga 144 zametena u ratnom vihoru. Najviše ih je izgubila Hercegovačka franjevačka provincija: 75 umrlih, od toga 58 izginulih. Bilo je ratnih žrtava i među redovnicama, ali njihove statistike nisu potpune. Zbog ratnog meteža i neposredne poratne problematike Crkva se našla u neobičnim kušnjama i zamkama, ali je — unatoč pokušajima klimanja i cijepanja u pojedinim crkvenim institucijama, ostala vjerna i Bogu i Božjem namjesniku na zemlji. Na žalost, ono što nije pošlo niza stranu zbog vanjskih neprilika doprinijela je unutrašnja kriza. Tijekom vremena kriza se očitovala i u otpadničtvu od Crkve i vjere, i u napuštanju svećeničkog i redovničkog staleža. Od 1940. do 1974. god. napustila su svećeničku službu 172 biskupijska svećenika. Od toga je 89 sredilo svoj »status« do 1974. Najteže je pogođena zadarska nadbiskupija, a bilo je biskupija koje nisu imale svećeničkih odstupnika: Bar, Kotor, Mostar... Prema statistikama u *Šematizmu* redovnike nije lako odgonetnuti u tome pogledu. Podaci većine zajednica nisu jasni. Naime, pod dvije ili tri rubrike stavljene su brojke od kojih se ne zna koliki broj pripada pojedinoj rubrici. Ne zna se jesu li oni koji su napustili provinciju ili red ujedno ostavili i svećeništvo. Jer, može se dogoditi da su neki, napustivši provinciju, otišli u misije ili se inkardinalirali u kojoj biskupiji, ili su bili jednostavno nepoželjni u zemlji. Čini se da su pojedine družbe i redovi smatrali uputnijim ne iznositi pred javnost podatke te nisu razgraničili one koji su otišli iz svećeništva i koji su promijenili provinciju ili red. Po statistikama napustili su *provinciju, red ili svećenički stalež* 304 redovnika od 1940. do 1974. Najviše ih je napustilo franjevački red: 90 redovnika, dok malobrojni karmelićani nisu imali nijednog izlaznika.

U 4 godine ovog desetljeća, t. j. od 1970. do 1974. zaređeno je 398 svećenika. Najviše u zagrebačkoj nadbiskupiji: 82, dok Zadar i Bar nisu imali nijednoga novomisnika. Iz 19 redova i kongregacija zaređeno je 277 redovnika u istome razdoblju, najviše franjevac opservanata: 129, dok slovenski križniški red nije imao nijednoga zaređenika.

Sestara je 1974. bilo 8.622 (g. 1939: 7.260). Najviše članova ima Družba sestara milosrdnica sv. Vinka Paulskoga s maticom u Zagrebu: 1581, zatim Kongregacija škol. sestara sv. Franje Asiškoga: 1464.

U razdoblju od 1940. do 1949. srušeno je 190 crkava, bilo ratnim strahotama, bilo vremenskom dotrajalošću. U poraću (do 1949.) nacionalizirano je 20 crkava. U istom vremenskom razmaku sagrađeno je samo 10 novih crkvenih zgrada, a preuređeno svega 7. Situacija se s obzirom na gradnju pomalo poboljšavala. Statistike se mogu slijediti na str. 1078—79. U razdoblju od 1970. do 1974. god. sagrađeno je 109 crkava, najviše u biskupijama Mostar—Duvno i Trebinje: 36 crkava (i kapelica). Gledajući ratno stanje porušenih i poratno nacionaliziranih crkava pada na um pomisao kako vjernicima nije smetalo da što javnije i masovnije očituju svoju vjeru u pohađanju sv. mise i na otvorenom prostoru i na mjestima razvalina. U vrijeme kad je pohađanje crkve i sakramenata značilo junačko vanjsko svjedočanstvo svoga unutarnjeg uvjerenja vjernički se narod mahom odazivao i izvršavao religioznu dužnost. A danas, kad smo uspjeli podignuti brojne crkve, vjernici kao da su počeli popuštati u opsluživanju Božje zapovijedi. I kao da se opet obistinjuje staro evanđeosko i crkveno načelo: progoni Crkvu nagone na razmišljanje i obraćenje Bogu, dok vanjske materijalne udobnosti prilično pogoduju mlitavosti i tjelesnih i duhovnih snaga.

Ipak unatoč određenoj krizi unutar Crkve što se očituje i u sjemenišnim klupama i u samostanskim čelijama, duhovnih zvanja prema *Šematizmu* još uvijek ima ne samo za domaće potrebe nego i za inozemnu pastvu i misije. Koliko je prisutan duh u našim katoličkim narodima na ovome terenu vidi se po ovim podacima: na sveukupan broj naših vjernika otpada više od 16 tisuća duhovnih zvanja, muških i ženskih, ostvarenih i na putu ostvarenja. To znači da na svakih 400 vjernika dolazi po jedno duhovno zvanje. Imajući u vidu te činjenice, a poznavajući kakve su široke potrebe svijeta, morali bismo se zaista čuditi da nemamo kudikamo više misijske svijesti i odgovornosti u odnosu na one koji za Kristovo evanđelje nisu još ni čuli.

Preostaje obilje podataka iznesenih u *Šematizmu* koje bi bilo vrijedno istaknuti i nad njima razmišljati. Međutim, slušajući glasove koji se šire domovinskom Crkvom u zadnje dvije godine, dakle nakon objavljivanja *Šematizma*, stječe se dojam da je krizno stanje i vjerske prakse i duhovnih zvanja u razvoju. Netko će tomu tražiti razloge u tome što se u našim tradicionalnim obiteljima vjera stala rastapati kao snijeg na suncu ili što se i mladež — taj potencijal budućnosti — raspada u potrošačko-uživalačkom mentalitetu ne propinjući se za uzvišenim duhovnim idealima. Drugi će naglasiti da se u duhovne domove počeo uvlačiti svjetski duh i zaražavati samostansko-bogoslovsku atmosferu. Neki će opravdavati svoju religioznu inerciju stavovima drugih, odnosno izvanj-

skim restrikcijama slobode, itd. Sve su to pitanja na kojima Crkva provjerava svoje znanje, snalaženje i svjedočenje. Takve bi činjenice morale potaknuti na dublje razmišljanje i stvarne zahvate barem one odgovorne u Crkvi — a jer smo svi Crkva — svi smo odgovorni!

Ne treba ni spominjati da je svaki šematizam u svom znatnom dijelu privremenog karaktera, tako da oni podaci koji se odnose na osobe što su doživjele promjene, premještanje, napuštanja i umiranja, čim se objave mogu izgubiti na aktualnosti. Ipak i te su stranice ugrađene u povijest naše Crkve, a njihove su statistike opečatile određeni period vremena. Statistike u ovom *Šematizmu* uglavnom su završile početkom 1974. godine, a neke su uzete iz par godina ranije. U naknadnim dopunama obuhvaćena je i 1974.

Da bismo bili obaviješteni o stanju naše Crkve, bilo bi potrebno da se češće, barem svako 4—5 godina, izdaju statistike naših biskupija, vjernih, župa, svećenstva, redovništva. Prvom takvom prilikom mogli bi se izvršiti ispravci onih pogrešaka koje se mogu naći i u ovom *Šematizmu*, i koje su samo djelomično ispravljene u *Errata corrige* (s. 1100—1102). Knjiga ovakva formata i ovolikih podataka nužno ima i svojih propusta i pogrešaka, bilo stvarnih, bilo tehničkih (nekome je ispuštena ili zamijenjena funkcija, titula, mjesto, datum rođenja i sl.). Koliko od toga otpada na one koji su dostavljali podatke, a koliko na Uredništvo i slagare — teško je ustanoviti.

Jasno je da svaki čitatelj novog *Šematizma* slaganjem i uspoređivanjem podataka može doći i do drukčijih zaključaka. Mi se ovdje zaustavimo samo na nekim činjenicama. Sigurno je da svaka naša religiozna zajednica, ne samo katolička, kao i zainteresirane ustanove i pojedinci posjeduju ovu knjigu koja se može listati i čitati s koje se god strane započelo. Zahvalni smo našoj Biskupskoj Konferenciji kao izdavaču, članovima Uredničkog odbora kao glavnim suradnicima i prof. Draganoviću kao glavnom uredniku koji je svojski i savjesno uložio svoju stručnost, strpljivost i petogodišnje vrijeme u priređivanju ovoga dragocjenog djela naše partikularne Crkve s kojim bi bili ponosni i veliki narodi svijeta. I ono je svjedočanstvo duboke ukorijenosti kršćanstva u našem narodu.